

La València d'un estat

El naixement de Francisco Tomás y Valiente es va produir a València, en 1932, i al si d'una família d'esperit republicà d'extracció modesta. El domicili estava ubicat al carrer de Cadis, i la infantesa de Tomás y Valiente va ser compartida amb tres germanes i un germà major. Antoni Falcó, antic veí, recorda el seu amic com un nen molt formal: "Quan convidàvem Paco a jugar al carrer amb nosaltres, pujava primer a consultar-ho amb sa mare. I si no li deixaven baixar per qualsevol cosa, ens mirava des del balcó amb una expressió com dient 'què bé ho esteu passant'". Segons Falcó, aquesta repressió de les apetències camuflades pel sentit del deure va marcar-li la vida: "des de menut coneixia la seua enorme capacitat intel·lectual i l'aprofitava en els estudis. Més tard, quan va pujar en la seua carrera, venia molt a València, a visitar les seues germanes. Ens trobàvem per falles i contava que ens envejava, que enyorava la senzillesa de la seua vida de xiquet". Però per damunt del desig de tenir una existència còmoda, hi havia un impuls que el feia considerar-se abocat a una funció futura de servidor d'uns interessos col·lectius.

Per a servir a aquesta finalitat, Tomás y Valiente va estudiar batxillerat a l'acadèmia Martí del carrer de Sevilla i es va inscriure al 1950 a l'antiga Universitat de València —on estudiava qui anys després seria catedràtic de dret mercantil i gran esperança de la dreta valenciana Manuel Broseta, assassinat també per ETA el 1992—. Al pis de baix hi havia els alumnes de lleis. Dalt, els de filosofia i lletres. El jove Francisco va fer lliga amb un grup d'estudiants de la planta primera, entre els quals es trobaven Josep Iborra (crític literari d'EL TEMPS) i Ramon Palomar Dalmau. Com Tomás y Valiente, estaven vinculats al Sindicato Español Universitario, i tots plegats formaren un grup inquiet, que —recorda Palomar— "editava la revista literària *Claustro*. A aquesta publicació va estar vinculada gent com Vicent Ventura o Joan Fuster, i Paco Tomás la va dirigir durant un temps. Tenia condicions de dirigent, però amb l'habilitat de fer servir el consens".

Qui després seria president de Tribunal Constitucional es va convertir el 1956 en professor ajudant de la Universitat. En aquella època va ser també director del Col·legi Major Alejandro Salazar, on residien estudiants que després destacarien en diversos camps, com el cantautor Raimon i l'actual conseller de Sanitat Joaquín Farnós. Mentrestant, coneix a Alboraya —poble que visitarà sovint i al qual es trobava molt lli-

Amb l'assassinat de Francisco Tomás y Valiente, ETA ha eliminat un dels creadors de l'estat, un home que l'havia fet créixer i que els últims anys n'observava des de fora les convulsions. Insistentment combatiu contra el terrorisme de qualsevol mena i sensible al fet autonòmic, el caràcter universalista de Tomás y Valiente no li havia fet trencar lligams amb la terra valenciana de la qual provenia.

gat— qui es convertiria en la seua dona, Carme Lanuza, amb qui va tenir quatre fills, un dels quals, Francisco, és redactor de tribunals en l'agència Efe.

El salt cap a Madrid. A partir de 1964, l'ascensió d'aquest advocat és fulgurant. Guanya la càtedra d'Història del Dret a la Universitat de La Laguna, a Canàries, per a exercir després des de mitjan dels 60 i fins a 1980 a la prestigiosa universitat de Salamanca, de la qual va ser vice-degà. Aquest últim any, viatja per a quedar-se a Madrid, on consolida la seua carrera a la Universidad Autónoma, i entra a formar part del Tribunal Constitucional proposat pel PSOE i la UCD. La polèmica li arriba amb el cas de l'expropiació del colossal *holding* Rumasa, que el superministre socialista d'Economia, Miguel Boyer, havia promogut com una desamortització exemplar. L'empresari Ruiz Mateos va recórrer contra la decisió de Boyer a l'alt tribunal i el magistrat valencià votà a favor del govern. Va ser llavors quan començaren les acusacions periodístiques contra la independència d'aquest òrgan judicial —que s'incrementarien amb unes declaracions de Tomás y Valiente en què se situava prop de les tesis socialistes i manifestava la seua amistat amb Felipe González.

Ben aviat, però, el magistrat valencià va demostrar que la seua adhesió al projecte de González no li impedia obrar amb autonomia moral. El seu vot va ser decisiu en una sentència contra la llei PSOE de l'avortament, que considerava poc flexible, i també en una altra què incidia en la inconstitucionalitat parcial de la LOAPA, llei governamental que va ser creada per entrebancar l'assumpció de competències autonòmiques. El 1986, Tomás y Valiente va ser escollit president del Tribunal Constitucional fins el 1992, i sota el seu mandat i voluntat de protecció, es va dur a terme, enmig d'un marasma d'opinions contràries, l'imperatiu legal que donava dret als diputats electes d'Herri Batasuna a prendre possessió dels seus escons parlamentaris. Això no contrariava la seua eterna preocupació pel nacionalisme violent basc.

A Madrid, acudia als sopars que organitzava l'ex-ministre socialista d'Agricultura Vicent Albero. "Ens hi donàvem cita valencians que fèiem vida lluny de casa nostra, com l'escriptor Manuel Vicent, el president del Consell General del Poder Judicial, Pasqual Sala, o el cineasta Luis García Berlanga" —recorda Albero—. Aquesta relació el feia ser considerat membre, segons l'ex-ministre de l'interior Antoni Asun-

ista pur

ció, “del lobby valencià de Madrid, que convocava tertúlies per comentar l’actualitat valenciana”.

Però els estius, Tomás y Valiente els passava als apartaments Bellavista de Benicàssim. L’antic alcalde de la localitat castellonenca Francesc Colomer era advertit per la Guàrdia Civil sempre que hi acudia el president del tribunal. Segons Colomer, el magistrat es comportava com un veí més, i rebutjava acudir a celebracions oficials o culturals, “supose que pel seu tarannà discret”. No obstant, el lletrat va participar com a orador en diversos actes com ara cursos en el Col·legi d’Advocats de Castelló, la Universitat Nacional d’Educació a Distància de Vila-real o el Club d’Opinió de Castelló.

Tomás y Valiente i la UIMP. També mantenia bons contactes amb el PSOE de la ciutat del Túria. L’antic director de la Universitat Internacional Menéndez i Pelayo (UIMP) a València, i ex-conseller d’Educació socialista Joan Romero conceixia bé el jurista. La seua amistat va fer possible que Tomás y Valiente impartira a principis dels 90 uns seminaris en aquest fòrum sobre dret constitucional i llibertats i que el 1992 inaugurara la seua nova seu. Romero creu que ETA ha considerat el lletrat com un objectiu “perquè ell representava la Constitució. Era el seu garant, i un home preocupat per consolidar-ne el seu desenvolupament, insistent en la realitat plural de l’estat i en la seua dificultat”. Joan Romero, al costat d’Isabel Santos, advocada i amiga de Tomás y Valiente, està implicat en la creació d’una fundació intel·lectual que desitjaven que ell presidira, “però hem arribat tard”, es lamenta Isabel.

El món del dret valencià i Tomás y Valiente mai no han perdut tampoc una connexió molt fluida. La concreció més evident del corrent comunicatiu que mantenien es va plasmar el 1992, mesos després de la mort de Manuel Broseta, l’Ateneu Mercantil de la Ciutat va organitzar un cicle de conferències en memòria del catedràtic de dret mercantil assassinat que va presentar el pare de la Constitució, Emili Artard, i on destacava la intervenció de Tomás y Valiente, que va disertar sobre els límits de la regulació constitucional. Més tard, l’última víctima d’ETA va deixar de ser president del Tribunal Constitucional quan va concloure el seu mandat i el 1993, Felipe González li va oferir el càrrec de ministre de Justícia. El va rebutjar, com també la petició de l’actual ministre d’Administració Pública i antic president de la Generalitat valenciana, Joan Lerma, per-

Tomás y Valiente el 18 de gener de 1996, quan va prendre possessió del càrrec de membre permanent del Consell d’Estat. Després de deixar el seu càrrec al Tribunal Constitucional, el magistrat va tornar a l’activitat docent i a desenvolupar una activitat constant com a escriptor i articulista que no va abandonar fins el dia de la seua mort.

què es presentara a les llistes del PSOE al Congrés. Va tornar a la Universitat Autònoma per impartir les seues classes i va entrar a formar part del Consell d’Estat. Una de les seues últimes aparicions públiques a València va ser a la seu de la UIMP el passat any, on va pronunciar una conferència. La nit del passat dimarts havia sopat amb Joan Lerma, qui el va condecorar el 1991 amb l’alta distinció de la Generalitat. El dimecres arribaren els trets i el terratrèmol cívic que va acompanyar la seua desaparició. La historiadora Fernanda Mateu, amiga des de la universitat de Tomás y Valiente, va participar a les manifestacions de Madrid exigint l’aturada de terror d’ETA; “la gent –diu– desitjàvem que se sabera que la mort de Paco ens havia enfortit. Vaig captar una determinació que feia anys que no notava. Potser de tota aquesta bogeria podrà derivar alguna cosa bona”.

Joan M. Oleaque